

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 15.

У Новом Саду, 15. октобра 1913.

Год. VI.

САДРЖАЈ: Поводом сазива Сабора: Свима среским одборима на знање и равнање. — Непосредна и педагога, од Paul Henkler-a, превео Живојин Раковић. — Живчани систем као функција душе, од Васе Вртипрашког. — Стоједногодишњица прве српске Учитељске Школе. — У корист организовања. — Учитељство: 25 годишњица савеза југо-словенских учитељских друштава у Аустрији. — Из праксе: Школски излети. — Листак: Цртице из учитељског појачког живота. — Преглед књига и листова: Archiv für gesammte Psychologie. Herausgegeben von Dr. E. Meumann und Dr. W. Wirth, превео Др. Паја Р. Радосављевић. — Белешке. — II. Иказ о скупљеним прилозима у корист оснивања фонда † Ђ. Михајловића. — Књижевне вести.

Поводом сазива Сабора.

Свима среским одборима на знање и равнање.

Поводом смрти патријархове, настала је потреба избора новог поглавице ово-пределне цркве, Услед тога, круже гла-сови по јавности о сазиву сабора.

Нас учитеље, као и остале Србе мо-ра интересовати та ствар, али посебно ми учитељи, имамо сем избора црквене поглавице још много што-шта, да оче-кујемо од тога заседања.

Или, зар је у животу школе и учи-тељства све у реду и како ваља, или ће ново заседање сабора обавити само избор патријарха?

Право је, да се овако важна празни-на попуни новим лицем, али је ваљда још правије, да се и прилике школства и учитељства већ једном среде.

Докле год буде овако стање трајало, све дотле ће наш народ назадовати, ма имао 100 матица, 500 привредника и још неколико стотина разних установа.

Ми отворено тврдимо: *да је свака му-ка и рад око подизања народног благо-стања илузорна све донде, докле год се поштовање школе и учитељства не реши према прописима модерних и оправданих школских и учитељских захтева.*

То нека добро упамте сви, којима је досуђено да ведре и облаче у нашем народно-просветном животу.

Од кад се знамо, како-тако решава-

мо и свршавамо остале народне посло-ве, а школске и учитељске, — који су основ сваком раду и успеху, — остав-љамо на страну, да иду како иду, или да их неко друго посвршава и дотерује по свом ћефу.

Просто заседање нашег нар. цркв. школског сабора, био је изузетак 1910. године у новембру, одржана је митро-полиј. учит. скупштина. Главни рад ње-зин био је: претрес нацрта школске у-редбе.

Нацрт те школске уредбе, тежио је, да једном за свагда среди просветне нам прилике, које су запарложене од толико деценија, ево још и данас. Учитељство га након толиких очекивања раширених руку примило. Примило га је стога, што је уредба тежила, да среди ова питања:

1. Задатак основне школе са тешњим спољашњим и унутрашњим уређењем.

2. Уређење одношаја учитељства пре-ма властима и органима; делокруг учи-теља у школ. раду и животу: тачно о-бележавање учит. дужности.

3. Стварање сталних редовних при-лика за успешан рад у народном просве-ћивању:

4. Здравственост и

5. уређење, односно повишица учит. берива.

Прошли сабор, — због недовољног времена, које му стајаше на расположењу и, што је морао $\frac{3}{4}$ цела времена угући на бескорисне препирке и пречишћавања рачуна и радова автономних власти и органа, — упустио се у претрес тек једног дела уредбе и то: о уређењу берива и црквено-појачким дужностима.

Мора се признати, да је сабор ова питања на опће задовољство свега учитељства решио и, као своје решење, на највишу санкцију поднео.

Но сад долази оно, чега се не убојамо. — Закључци сабора о томе, спавају ево још и данас сном мртвијем. И, да не би државних закона, тешко би учитељство дошло до побољшања својих материјалних прилика. А што се тиче обављања црквено-појачких нам дужности, оне нас и даље терете и загорчавају век.

Док се санкционисаше многе и многе ствари, па узаконише и многе, а оборише дотле узаконе, дотле ето наша учитељска ствар пропаде у бунар. Познавајући пак своје људе, смело и отворено тврдимо, да та наша ствар није пала сама од себе у бунар, него је немилостиво тамо бачена.

Па, кад смо о томе сви уверени, хоћемо ли за трајање овог идућег заседања, седети скрштених руку и пустити, да иде како иде, па куд пукло да пукло?

У оно време, када се школ. уредба појавила, обећивани су творци њени, учитељи, па и сабор, који тек један део њезин хтеде остварити и узаконити, — да намећу намет на вилајет и да руше црквено-верску традицију.

Сад, када држава доноси готов закон о побољшању берива наших, нема нико петље, да тој држави скреше у брк оно, што скреса 1910. године учитељству и свима, који признају и познају заслуге и тешки живот наш. Сад када је наступило време, да издржаваоци школа по новом закону од ове године, морају учитељу свом дати повишицу, ретке су општине, које до данас изјавише готовост извршења тог закона, а многе се још скањују. Међу онима, које се решише да ће надопунити учитељу плату,

извршише то до данас тек неколицина, а већи број мисли: само „кад је у скупштинском записнику „заведено,“ може уча по старој плати и на даље живети.“ Ако сиромах учитељ не буде своју плату добио још неко време, мораће је потражити редовним путем. Тада ће учитељ бити издајница рода свог. На њега ће се дићи и дрвље и камење.

Оне општине пак, што се скањују мисле: „та ваљда то баш не мора бити? моћићемо се ми из тог извући.“ А кад учитељу догори до ноката, па се притужи где треба, или државна власт преузме такве школе у своје руке, — тада ће и опет сиромах учитељ патити. Због његове плате, изгубила се та и та школа!

У ово време, треба да је ово питање у реду баш у интересу даљег опстанка народних нам школа, а општине чекају погнуте главе, да им се школе на очи њене потопе.

А шта радимо ми? Кукамо преклињемо и молимо, све то предочавајући, али узаман. Ко још даје што на учитеља? . . . Па и то није све. Учители подносе и жртва и то толико огромних, колико не ће поднети ни један, па ни најбогатији Србин. Зна се, да сваки учитељ, чија школа ужива државну припомоћ, има права рачунати на лични и скупарински доплатак, који се простире од 200—400, па и више стотина круна. Те доплатке уживају већ многи и многи несрби учитељи. Ми, Срби за то, што нам школе не ће добијати државне припомоћи, нећемо ни уживати доплатака што значи, да се берива сваког од нас са толико стотина круна крње. Код 500 наших српских вероисповедних учитеља, износи та свота годишње 100,000 односно 800,000 К.

Знали смо и знамо ми то, па ипак за то нисмо испод жита радили на томе, да се општине наше изјасне за тражење државне припомоћи, јер нам је више стало до опстанка школа у духу и карактеру, какве нам их предадоше наши старији. Ми сиротани ето тако одговарамо том народу, који је тако рећи листом устао да протестује против школске уредбе, којом се ишло само за

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тим, да се учитељству колико толико помогне, а с плећа скину недужни терети.

Од 5. (18.) новембра 1910. године, када је одржана митрополиј. учит. скупштина и, када је напрт школ. уредбе кроз наше руке прошао, прошло је до данас равно 3 године, па шта дочекасмо? Дочекасмо, да ће се поново сазвати сабор и!...

Зато браћо и сестре, не стојмо скрштених руку, да нас сазив сабора не затекне неприправне. Посаветујмо се ма путем својих средских управ. одбора које би безусловно ваљало сазвати у једну заједничку седницу, на којој би углавили план за рад, како би сабором решена питања црквено-појачких дужности и свију пробитака дотације, у колико новим држав. законом од 1913. год. нису такнути, — добили највишу санкцију, а потоме: да порадимо код сабора, како би овог заседања и сав остали део школ. уредбе, као званично решење саборско, дошло до санкције.

Учитељство трпи и чека, али ако дочека, да његове жеље и тежње и овога пута падну у бунар, тада ће му прекипети, па ће потражити помоћи и ослонаца онде, где га добије.

Примедба. Очекујемо од зам. председника свију средских одбора писмена мишљења о овде изнешеном предлогу.

Уредн.

Непосредно и педагогика.

PAUL HENKLER.

Све се више верује, да је: важна или баш најважнија основна наука педагогике психологија. Свака стара и нова педагошка теорија онда се сматрала и сматра се као пуноправна ако је психолошки установљена. Млади Хербартовци и Цилерови епигони (наследници) сумњали су о истинитости тога веровања, што су изврени психолози (James, Münsterberg) још пре неколико година изрекли. Ово чврсто веровање налази разјашњења у чињеници, што се у педагошкој књижевности слабо настоји око тога, да се педагогика на филозофском карактеру

установљава. Изузеци су ту малени и међу њима треба одвојити Natorp-ове педагошке радове (и Natorp* свакако психологију узима за основ педагогике, разуме се не емпиријску или физијолошку психологију, већ своју, коју он назива реконструктивном). С тога треба да поклонимо пажње филозофским основима педагогике.

А. НЕПОСРЕДНА СТВАРНОСТ И ИНТЕЛЕКТУАЛИЗАМ.

Потребно је прво изнаћи највиша гледишта, која педагогика у опште захтевати може, она треба да пружи преглед васколике велике педагошке области; треба изнаћи простран фундаменат, на коме почива целокупна грађа педагогике.

Ми хоћемо сада владајућу разраду научне педагогике у склад да доведемо, који ће васколики наш живот прожимати, а све што није педагошког изгледа, оставићемо на страну, да би зграду учили познати у њеној сопствености. Односи педагогике лако ће се енда моћи испоставити.

Жељену хармонију хоћемо сада корак по корак да разрађујемо. За сада, док ју тачније не означимо, нека је назначена противустављењем појмова; *Стварности и наука*. Поћићемо од појма, који модерном човеку ближе стоји од науке и онда ћемо претресати односе науке према стварности, да на овоме путу стечемо јасности о самој непосредној стварности.

Чудновато ће можда бити, што појам непосредне стварности треба да је даљи од научног; али је факат, да је појам првог за многе, ако не за већину, бесдржајан и мрачан. С тога је потребно да оно што нам даље лежи удалимо, како би оно што нам је ближе, боље видели и проценили.

І. Постајање објективирајуће науке.

Право интелектуализма.

Поћићемо од простог примера. Чујем одређен тон звучне виљушке и по том

* Natorp је преставник друштвене педагогике.

трубе са истом висином. Оба тона су и поред једнаке висине врло разнолика у бојној хармонији и могу покушати да установим разлику, при чему први тон са „округао, мекан“, други са „оштар, тврд“ или друкчије по мом субјективном утиску означим.

Наука не може почети са оваким субјективним разликовањем. Ако она хоће да утврди разлику између дотична два тона у бојној хармонији, онда мора испитати, *шта је на овим субјективним појавама извесно објективно* то ће рећи, шта извесно не зависи од *свагдашњих* слушалаца; она хоће да *установи објективност или законитост ових појава* и с тога се зове за разлику од других *објективирајућа*. У нашем случају она утврђује, да звучна виљушка само један тон даје, али код трубиног тона звуче још други сазвуци, виши звуци и то посве одређени са познатим бројем трептања.

За објективирајућу науку или природну науку у најширем смислу постоји једна чињеница, ако може да замисли нужне, законите услове њеног бити-сања.

Свака је чињеница пре њене научне обраде, пре објективирања, научно непозната ствар. Она неће никад бити *сасвим* позната, она ће се свагда подвргавати многостручнијим све научним законима. Чињеница, предмет, ствар нису нешто дато у научном смислу, него је то вечни задатак испитивања.

Да би неки предмет познат био, није доста подвргнути га само законима, већ просторном и временитом одређењу. Треба, дакле, знати, где је неки предмет односно појава на предмету и кад је то.

Али и то стоји, да наша мерења нису никад посве тачна. И када ми помоћу микроскопа тачно измеримо чак хиљадите делове милиметра, не мора бити то мерење тачно и у милијонитим деловима милиметра итд.

Дакле: и у просторном и временитом одређењу ни један предмет није тачно одређен, већ се стално одређује.

Ако изналажење објективне истине хоћемо да означимо као задатак објек-

тивирајуће науке не смемо превидети, да ова задаћа никад неће бити сасвим решена. Сазнавање објективне истине је *сте вечна задаћа* науке.

Како поступа објективирајућа наука при тачном одређивању свакога предмета.

Овде се морамо задовољити са кратким наговештењима. Ко у ову научну област дубље жели да уђе, може читати зато дела од Liebman-а, Nutorp-а, Kant-а и других.

Ми ћемо из простране области одвојити једно једино питање, које је у нашем складу најважније: од куда узима објективирајућа наука аксиоме (врховна начела) или средства за сазнавање, принципа? Извесно не из искуства. Јер аксиоме, по којима се искуство одређује, не могу потицати од самих себе. Помислимо на каузални принцип! (Каузални принцип се зове и начело узрочности. По томе начелу свашта у природи има своје зато, свога узрока.) Већ велики енглески скептичар* Давид Уум јасно је сазнао, да у искуству принцип узрока и ефекта (дејства) нигди није као чист од двоумљења доказан, а Кант је открио, да овај принцип (узрочности) мора вредети за сваког и за *свако* искуство, ако је искуство уопште *могуће*. Ко с овим није задовољан, нека чита самог Канта. Даља разлагања морамо напустити, јер су о томе многе свеске написане и скупа садрже: *принципи објективирајуће науке нису ствовани из искуства, већ аксиоме чистог разума.*

Природно је да су они (принципи) на основу опажања откривени. Принцип кретања није се могао пронаћи пре опажања самог кретања. Али откриће једног принципа нема никаквог утецаја на важност његову.

Аксиоме разума, као што видесмо, не постају из емпиријске стварности, и опет вреде за искуство. Ову привидну противуречност морамо покушати да решимо, и ми ћемо поред тога моћи замислити противност између науке и стварности.

И овом ћемо приликом поћи од при-

** Скептицизам је правац у филозофији, по коме човека чула варају и према томе сумња у способност објективног људског сазнања.

мера и то прво од таквог, који идеалу објективирајуће науке близу стоји. Подсећамо на принцип инерције (устрајности, лености). Човек који је први хтео да савлада различита кретања видљивих тела, да их среди и протумачи, био је без помоћи, јер га је притискивала различитост опаљљивих кретања. Он је морао разум да узме у помоћ и посматрано преиначити помоћу принципа који потиче из разума, помоћу принципа инерције. Разум је ту извршио метафизички акат, у ствари неизведив мисаони експеримент: Ако *замислим*, да спољне силе никако не делују, тада би то (замисљено) стање кретања (замисљеног) тела у вечности једнако остало.

Принцип устрајности, дакле, неискazuje ништа о стварним чињеницама, јер трајно једнако правоцртно кретање у стварности, у искуству никако не постоји, оно се може само замислити. Принцип инерције, дакле, вреди само за идеална кретања и занемарује (памерно) непосредну стварност, удаљује се од ње, да би *сам* имао вредности.

Слично стојимо и са атомима. Док се физичари и кемичари (у глави) често баве атомима, дотле у ствари још никад не видесмо једнога атома. Али то доказује недостатак нашега ока и микроскопа, а не стварност атома.

Или: Боје дугине, које нам у стварности веселе око, у оптици не постоје: већ их она сматра као кретања једног замисљеног тела, које се етар зове. Тако на пример она не познаје црвену боју, већ „боју“, која постаје, кад етар у секунди од прилике 450 билијона трептања чини.

Објективирајућа метода не налази примене само у физици. И у свима областима живота хоћемо „природонаучно“ да мислимо, појаве зависно од природних закона да замисљамо, тојест: покушавамо, да применимо принципе природне науке, нарочито принцип каузалности, на њих. Животне појаве (па и живота целог народа, појава и ширење хришћанства) замисљају се природном потребом.

При томе се стварност не узима у

обзир. Један пример, који ће нам доцније од вредности бити, расветлиће и то. Подсећамо на ту ствар, како поступа са душом природонаучна психологија, да би појаве душевног живота природо-потребно замислити могла.

Како нас око при посматрању разноврсних кретања околних тела вара, унапред видесмо. Слично томе догађа се и при посматрању душевног живота. „Осећање је стало у кретању“, вели Хербарт, и реч душа (*Seele*) често се довађа у свезу са речи море (*See*), чиме се хоће да подсети, како су бескрајно разноврсни процеси у нашем мисаоном и осећајном животу.

Како треба ми да се понашамо према овој разноврсној стварности? Ако желимо да ју превидимо, онда морамо поједине душевне појаве прво да сређујемо, у систем да довађамо. Према томе се мора удалити стварност, јер она не садржи никаквог система.

Ову задужбину већ одавно је покушавала да реши „емпиријска психологија.“ Не треба мислити да емпиријска психологија садржи васколику стварност. Она дели душевне појаве на мисли, осећања и тежње или вољне акте. Али у нашем душевном животу нема осећања, које не би уједно било мисао, или мисли која не би била везана за какав вољни или осећајни кок.

Тако чини емпиријска психологија. Али психологија треба да буде наука у вишем смислу. За њу није довољно, да групише и описује, већ она треба и да *разјашњава*, она треба да изналази нужне услове душевних стања, она треба да открива законе душевног живота.

У ту сврху она се још већма мора удалити од стварности: она мора за душевна стања, за такозване процесе свести, друге процесе да постави: *телесне* процесе у мозгу и нервима (живцима), зашто мора она то да чини?

Ако хоћемо то да утврдимо законитост неког процеса потребно је подвргнути га просторном и временитом одређењу. То пак није могуће учинити код душевних токова!

Замисао даљине између земље и зве-

зде. Сирија није већа од замисли даљине до месеца, обе су нити велике нити мале, оне се просторно немогу одредити.

Процеси свести нису просторни, Али многи уџбеници психологије тврде: да се процеси ти догађају у времену, с тога су приступачни директном временском одређењу. Међутим то није истина! Ја могу имати, свест о неком временском догађају, временско осећање: време, дакле, може, бити у мојој свести, али сама свест не догађа се у времену. У мојој свести се могу секунди до вечности отегнути односно читави часови у тили часак проћи. Ако хоћу временити ток да испитим, то не могу учинити директно на својим мислима и осећањима, на мојој свести, већ то могу само — на часовнику, сунцу или спољним стварима и њиховим променама. Или тако, да првобитну свест физички индивидуум и његова промена замене; то се пак даје просторно и временски одредити.

Тако је новија психологија узела у помоћ физички индивидуум: Мозак и живце. Она то чини из основних разлога, у које се ми овде не можемо упустити.

Сад се психологија, такозвана физиолошка психологија по начину и циљу свога рада *сасвим* ставила на становиште природних наука; сад може предузимати просторна и временска одређења, може постављати теорије и законе. Она постаје физијолошка наука; једино има у виду мозак; она види сва молекуларна кретања.

Са природним наукама има она ту заједничку тачку, да у своме усавршавању не садржи у опће никакве стварности. Она сазнаје само кретања у мозгу и постаје „науком о души без душе.“ И то је исправно, то је конзеквенца сходна науци.

Објективирајућа наука, која хоће да мајсторише искуство, мора се сасвим удалити од стварности, мора исту апстракцијама, теоријама и хипотезама да тумачи.

Овај рад објективирајуће науке био би бесмислен и узалудан, кад би она циљ свој у себи задржавала. Али пошто

то не стоји, објективирајућа наука мора бити таква метода, којом ћемо, и ако се у почетку од стварности удаљујемо, свет сватити, и њим свагда боље господарити, којом ћемо увек вредносније однесе к стварности откривати то и чини објективирајућа наука у ствари!

Ево примера! Развитак данашње технике у великом делу зависи од теоретске механике, која се удаљује од стварности и искључиво познаје само силе. Друга, са овом сродни, наука, механика неба — астрономија оперише (ради) само са апстрактним (замишљеним) кретањима. Па ипак је стварност мајсторисала. Још пре него што је Нептун у природи откривен, израчунала га је наука помоћу теорија, замислила га је, и то не само његово битисање, него и један део његових белега (масу и месно).

Ова објективирајућа метода све више се шири и у свима областима човечјег рада, у националној економији, психологији народа.

Тиме се пружа објективирајућој науци или што је све једно *интелектуализму* неограничено господарење, но не треба нигди застати па рећи *ignorabimus* (нећемо знати), и ако на многим местима мора кликнути: *ignotamus* (не знамо.) Интелектуализму у његову идеалном правцу ништа не сме сметати, тако на пример не сму га спречавати никакви религиозни или етички обзир. Интелектуализам може се критиковати само интелектом, једино разум може одлучити је ли пут његов целисходан или не.

Сама историја сведочи, да је овај захтев исправан. За физику и астрономију, које су у средњем веку опасне биле за сваћање о Богу, (данас изгледа да нема места за Бога у Коперникову сунчаном систему) теологија неће да зна, што доказује да је безобзирни интелектуалистични пут ових наука најбољи.

Није далеко време или је већ ту, када ће и биолошке науке ићи својим интелектуалним путем.

Превоо **Живојин Раковић**,
учитељ.

(Наставиће се.)

ЖИВЧАНИ СИСТЕМ КАО ФУНКЦИЈА ДУШЕ.

ВАСА ВРТИПРАШКИ, учитељ. — МОДОШ.

Есенција душе, још није потпуно расветљена. Назори психијатера и психолога, о томе су врло различити. Но и ако су им назори о есенцији душе различити, експерименталним путем, ипак су успели објаснити, да постоји извесна веза између психичког и физичког живота, која се огледа за читаво време човечијег живља. Радост, бол, туга и т. д. као стања душе наше, огледају се и на телу. Тако исто, физичко напрезање, умор и т. д. проузрокују извесну промену и у души.

Живчани систем, служи дакле као веза између психичког и физичког живота. Што је исти савршенији, тиме су и функције, појединих органа психофизикума, савршеније, напредније.

Мишљење, да од квантума мозга, као и од капацитета лобање, зависи интелигенција некога индивидуума, посве је неосновао. Научно је потврђен факат, да интелигенција зависи, од квалитета мозга, као и од браздица и вијуга, које се на церебралном кортексу налазе.

Када се дете роди, мозак му је у почетку глатак и питијаст. Бразде и вијуге, доцније се рађају. Исти је процес и код животиња. Има животиња, у којих је мозак са свим глатак; а има и таквих, у којих је мозак пун браздица и вијуга. Од квалитета браздица и вијуга зависи душевна снага дотичних животиња. Исто је то и код човека. Код идиоте, како церебрално тако и церебелум јесте глатак, или се тек нешто браздица и вијуга налазе. Код човека са великом интелигенцијом, нарочито церебрални кортекс је пун браздица и вијуга.

Мозак у новорођенчета, посве је примитиван. Неврологија учи, да је човеку рођењем одређен број ћелијица на мозгу, и да се тај број повећати не може. Оне се једино могу васпитањем развити, оснажити, а никако њихов број повећати.

За нас педагоге од врло велике важности је, да знамо опширније о церебралном (великом мозгу), церебелуму (малом мозгу) и о продуженој кичменој мождини, који скупа чине живчани систем човеков.

Из централног живчаног система, разгранати су живци кроз читаво тело човеково, који су двојаки: сензорички и моторички. Сензорички живци одводе утиске спољашњег света у мозак, а моторички одводе из мозга на поједине делове тела. Како сензорички тако и моторички живци укрштавају се у телу; т. ј. оне индивидуе, које покрете изводе левом руком, код њих се моторичке ареје (поља) налазе на десној хемисфери фронталног церебрума; оне индивидуе, које покрете изводе десном руком, код њих се моторичке ареје налазе на левој хемисфери фронталног церебрума.

Церебрално као центар васколиког психичког живота човечијег још није потпуно испитан. Испитан је само један део његов. Церебелум у опће није испитан. Сви рефлекси обављају се у продуженој кичменој мождини, без учешћа церебралног кортекса. Такви су рефлекси: дисање, гутање, кашљање, кихање и т. д.

Од особите велике важности је, да знамо, где су поједине ареје, на церебралном кортексу локализоване (смештене).

1.) У фронталном делу церебралног кортекса локализоване су моторичке ареје. Када се дотичне ћелијице повреду, човек изгуби способност за покрете.

2.) У окципиталном (потилбачном) делу церебралног кортекса локализоване су визуелне или оптичке ареје. Када се дотичне ћелијице повреду, човек изгуби способност за гледање, и ако је око нормално.

У темпоралном (слепоочном) делу церебралног кортекса локализоване су аудитивне или акустичке ареје. Када се дотичне ћелијице повреду, човек изгуби способност за слушање, и ако је периферијски део уха нормалан.

А сад, да видимо у чему се састоји образовање чула? образовање чула, не састоји се у развијању периферијског дела ока, уха и других органа за покрете, него у развијању, оптичких, акустичких и моторичких ћелијица, на церебралном кортексу.

Дете се само, онда може правилно васпитавати и образовати, ако су му

хелијице на церебралном кортексу нормалне. Ако су оне ненормалне, никакво васпитање ни образовање не може помоћи. Ту не би могао помоћи ни систем француског материјалистичког филозофа „Хелвеција“ који и сувише прецењује васпитање. Научним испитивањем доказано је, да су најженијалнији људи имали јако развијене, оптичке и акустичке хелијице на церебралном кортексу.

У колико мозак више функционише, све се више троши његова материја, због тога је преко потребна рана, која долази од крви. После сваког психофизичког рада потребан је одмор, који надокнађује, ону материју, која је радом утрошена.

Школска деца, обзиром на то, што им је мозак неразвијен, *након психичког рада од 1/2 сата већ се уморе.* Овај је факат експерименталним начином испитан, те због тога *ни једну методичку јединицу, не би требало више предузети од 1/2 сата.* Предузима ли се више, лако може настати психофизичко умарање, те ће деца апсолутно неспособна бити, за даљи психички рад.

Експерименталним испитивањем, доказано је, да је, психичка енергија код деце, најјача ујутру, а најслабија после подне. Из тога разлога, теже наставне предмете, — који окупирану пажњу децију захтевају — предузимати ваља пре подне, а лакше предмете, после подне. После свакога наставног предмета, ваља давати деци паузу од 5—10 минута, за време које треба да се одмарају, по могућству на свежем ваздуху. Ни пошто им се не сме дозволити да се за време одмора баве психичким радом. Нека деца слободно уживају благодати одмора и природе.

Како је живчани систем, по душевни развитак деци, од еминентне важности, с тога морамо пазити, да се исти ни у чему не повреди. Пази ћемо тако ако деци, приликом наставе, пружамо таку душевну храну, које ће их заиста душевно хранити, и која ће им у каснијем добу живота, од велике користи бити.

Прави идеал васпитања и образовања, у народним школама постиће се по мом мишљењу:

1.) Ако наставници својски пригрле експерименталну педагогију, те научно испитивали буду васпитне објекте.

2.) Ако се из наставног плана, већ једном истисну оне силне апстракције, које заиста служе, на штету психичком развоју деце.

3.) Ако се већа пажња обраћа развијању дечијих чула и дечије активности.

Експериментисати, децу проучавати и према испитним резултатима, педагошки поступати, треба да нам је наставничка девиза.

Модш, 24. јула (4. августа) 1913. год.

Стоједногодишњица ПРВЕ СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

Прве четири године у Сентадрији.

Оснивање српске учитељске школе у Сентадрији. — Њено уређење. — Отварање школе. — Рад у школи. — Разрађивање наставних предмета. — Долазак Исидоровића. — Похвални декрет Несторовића. — Испитна комисија за професоре румунске учит. школе. — Израда уџбеника за народне школе. — Тежак живот ученички у варошици. — Оснивање ђачке трпезе. — Пример другарске љубави. — Први литерарни рад. — Први учитељски испит. — Измена наставног плана. — Онемогућеност останака у Сентадрији. — Премештај школе у Сомбор.

Највећи успех Несторовићевих школских рефорама истиче се у отварању стручних учитељских школа за православно српско, румунско и грчко становништво краљевине Угарске. По његовом предлогу српско православно „педагогическо заведеније“ требало је да се отвори у Сентадрији, румунско у Араду, а грчко у Пешти. Царски указ је за то потписан 12. јуна 1812. године.

Несторовић је најпре приступио отварању српске учитељске школе у Сентадрији. Ваљало је прво наћи за школу потребне наставничке; но, он их је још пре пробрао и добио од њих пристанак. Они су царским указом брзо постављени. Избор је пао на Павла Атанацковића, свештеника сомборског, Кузмана Јосића, учитеља пештанског и Василија Булића, свршеног медицинеара, родом из Врбаса у Бачкој. У ту професорску колегију је требао да уђе и Лукијан Мушички, кога је митрополит Стратимировић, као придворног калуђера задржао за професора карловачке богословије. Мушички је већ онда

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

био истакнут својом одличном спремом и песничким даром. Отимање Мушицкога из групе првога наставничког колегиума, био је први израз зловоље и сурњивости митрополитове према тој новој школи.

Тројица постављених професора су се још с јесени 1812. г. доселили у Сентадрију, да учине све припреме за отварање нове школе.

Сентадрија је у оно време била јача српска православна општина. Како је то била прва резиденција патријарха Арсенија III. Чарнојевића, а доцније и столица владике будимске епархије, подиглоше у њој имућни насељеници српски седам православних српских цркава. Поред земљорадника и винограда, Сентадρείци су имали и много богатих трговачких кућа. Општина Сентадρείска је уступила учитељској школи лепу двоспратну зграду крај своје Благовештенске цркве и најнужнијим школским намештајем инсталисала.

Уређење школе је било овакво: трајање наставе је предвиђено за петнаест месеци, подељених на три семестра по пет месеци. Од ученика се тражила претходна спрема од четири граматикална разреда тадањих латинских школа. Ученици с мањом спремом, ако су неко време били као учитељски помоћници у пракси, полагали су пријемни испит. Поред све своје зловоље, да се не замери царском Двору, морао је митрополит Стратимировић расписом објавити, кад ће се школа отворити, и позвати свештенике, да младиће, који су се хтели у школу да уписују, о томе известе. Тако се за први семестар те јесени пријавио за упис 21 ученик. Успех је био преко очекивања, јер се сем граматиста пријавило и више слушалаца поетике и реторике* па чак и три правника.

У наставни план су ушли ови предмети: педагогика и методика, отачаствена историја са земљописом „славенска“ граматика са стилистиком, алгебра с геометријом, немачки језик, катихетика с црквеним певањем и типиком.

У први мах је учињен овакав распоред предмета на наставнаке: педагогику, методику, отачанствену историју имао је да прими

Павле Атанацковић; словенску граматiku са стилистиком Кузман Јосиф; алгебру, геометрију, земљопис и немачки језик, Василије Булић, а катихетику и црквено певање с типиком, Лукијан Мушички. Кад је овај задржан у Карловцима, примио је предмете вероучитеља Павле Атанацковић, а остале предмете, поделише друга два наставника између себе. Та подела је остала за први семестар 1812.—13. године. Директуру је у заводу задржао за се Урош Несторовић, краљевски саветник и врховни управитељ народних православних школа у Угарској са д-ром Јованом Берићем, секретаром школске депутације у Пешти, а унутарњим пословима школе, руководио је сениор у колегији, која је првог семестра за то изабрала Кузмана Јосифа.

Кад је тако све спремно било, школа се отворила 3. новембра 1812. године. То се извршило великом свечаношћу, на коју је дошао не само Несторовић, као главни школски директор, већ и све што је тада у Будим-Пешти представљало српску интелигенцију. Сем тога су се у Сентадрији скупили и изасланици из других општина у којима је опозиција митрополиту Стратимировићу била јача. Отварање те школе био је триумф опозиције, те је прослављено и по другим општинама јужне Угарске свечаним благодарењем по црквама. По тадашњем обичају, тако важан догађај није могао у оно време проћи без китњастих беседа, химни и ода. Свечани говор држао је сам Урош Несторовић, главни директор православних националних школа у Угарској. Он је штампан и раздаван ради агитације по народу.

После тога је отпочео школски рад. Детаљног наставног програма немамо, но и сам наставни план истиче тежњу оних, који школу основаше у смеру, да народ дође до учитеља с темељнијом стручном спремом, да се тим путем дође и до бољег успеха по народним школама. Школа је отворена у времену, кад још не беше чисто народне књижевности. Несторовић, а и сви наставници те школе, беху уверени, да се просвета у народу шири народним језиком. Но правила „просто народног“ језика не беху још сређена. Учени архимандрит Павле Кенгелац буни се, да пише „по правилима баби Смиљани“. Српска граматика није постојала и зато се у школу

* Н. Ђ. Вукићевић. Из прошлости срб. педагогума. — Школски Лист год. 1867. бр. 2.

увела словенска; за њу се поставља нарочити наставник, и без сумње јој је, дат и већи број часова. Држало ее, да се без знања словенске граматике, не може постићи литерарно образовање. Српска књижевност у оно време није била народна, већ „славеносербска,“ и то полутанство је, крај све добре воље првих наставника српског педагога, ометало рад и успех у школи. Сви су били убеђени, да у националној српској школи треба предавати на народном српском језику; али, они су ипак [предавали на словеносрпском језику, а на том су језику и писали. Исто тако су били неодлучни и у правопису. У свему су у литерарном раду ишли за Доситијем, по то још ипак не беше прави српски, народни језик.

У наукама нису били заостали, шта више, били су и модерни. Педагогика се предавала по д-ру А. Х. Нимајеру, који је од немачких писаца први поставио на научну основицу и довео у сагласност с Кантовом филозофијом. За овим писцем се Урош Несторовић одушевљено заносио, истичући га као ауторитет чак и у својим агитационим посланицама, којима је за ову школу пропагирао.* Без сумње је, да је он, чим је почео радити на оснивању српске учитељске школе, из тог дела на немачком језику извео оно, што је сматрао за довољно, да уђе у уџбеник педагогике за ту школу, и да је тај рукопис поверио наставницима школе да га преведу на тадашњи словеносрпски језик. Они су тим били готови још 1813. године. Педагогика се дакле у тој школи предавала одмах на научној основи, на коју ју је поставио др. Нимајер, директор Франкеових завода у Германији, али се превидело, да је пре тога ученике ваљало упознати и с основима психологије и логике, јер је без тога разумевање научне педагогике отежано, да не рекнемо, немогућно.

У отачественој историји, улазила је само историја Угарске. Грешка је била, што се историји српског народа није обратила већа пажња. Тим је школи био одузет српски национални карактер.

Земљопис се учио цео: математички, физички и политички. На крајеве, у којима

живи српски народ није се обраћала довољна пажња. У почетку је уведена алгебра и геометрија, што значи, да се претпостављало, да ученици морају бити довољно спремни из просте рачунице, пре, но што се приме у школу.

Од страних језика у почетку се предавао само немачки, што потпуно одговара тадашњем централистичком режиму, који је Мађарском управљао из Беча, Мађарски је језик тек доцније уведен у наставне предмете.

(Наставиће се.)

У корист организовања.

Како је рад наш са много страна угрожен, чисто и јасно је, да ради осигурања успеха, — односно се он на школски, организаторски, или други који рад од нашег, или народног интереса, — морамо желити, да све сметње уклонимо и стално уклањамо. — Из искуства пак знамо, да се више пута скрше најбоље снаге појединаца у сузбијању тих сметња, па без успеха. За то: ако нам је стало, да штедим своју снагу за много племенитији рад и, ако хоћемо, да за сигурно сузбијамо сваки нападај и сметњу у нашем раду, тада имајмо на уму оне свете речи: „удруженим силама велика се дела стварају, а расцепкане снаге подлежу и пред најмањом опасношћу!“

Након одржане митрополијске скупштине, сваки наш брат, који је био загрејан идејом уједињења наших раскомаданих снага, готово да сад губи веру, да ће се тежња наших организатора, — међу које у прву реду убрајамо покојног друга Ђуку, — остварити.

Школски Гласник, проглашен је на митрополиј. учит. скупштини органом. Па шта видимо? Видимо, да он једва живи. Или је мањи број претплатника, ил' сарадника! Престанком Школ. Гласника, потписали би сами себи сведоштво умне сиротиње и неспособности за организациони рад, који је данас захватио чврста корена чак и код оних, којима је позив чишћење градских путева.

Па није довољна ни сарадња, па ни претплата, ако се средњи зборови око свога органа не окупе онако како се то захтева.

Ето узмимо данашње прилике.

Држе се јесење седнице појединих српских зборова, па ни од куд а ма речце о раду

* Андра Гавриловић је један од тих агитационих циркулара у изводу саопшћено у Летопису Матице Српске књига 299. у чланку: о раду Уроша Несторовића.

њихову. Та ако ничега ради, а оно ради одржавања толико потребног контакта, ваља да су сви средњи зборови и у времену међу седницама у непрекидној вези преко свог органа, а немоли тек за време зборисања.

Од колике је потребе та веза међу нама, није потребно говорити, јер ми сви то осећамо и то у моментима, кад нас почну немилостиво запостављати, цедити и закидати.

Стога браћо, ако вам је стало до себе, знаћете шта дугујете према носиоцу идеје организације, — свом листу.

Време би било, да све напредно учитељство скочи на ноге, те да се одушевљено похвата у своје коло, где ће сазнати и то:

„да прут много у снопу броји; да је нејак, кад сам у гори стоји!“

Јављајте се! Јављајте сваку ситницу из свог живота и у школи и на дому и ван ових, како би имали прегледнијег правца о раду, који нам предстоји и, да кад затреба, станемо на бранич сви за једнога, а један за све!

Учитељство.

25. и 26. августа о. г., прославио је братски нам **савез југо-словенских учитељских друштава** у Аустрији, своју *25 годишњицу* у белој Љубљани.

Око 1/29 часова одржана је прво седница управног одбора савеза у дворници учитељске штампарије.

У 3 часа по подне, одржана је скупштина. Скупштински рад, био је испуњен административно-управним предметима.

У 8 часова у вече, био је јубиларни концерт у дворници народног дома.

На концерту је заносно лепо и прецизно певао мешовити хор учитеља и учитељица.

Други дан, одржана је свечана прослава у народном дому. У 10 часова, отпочета је та прослава поздравом председника Л. Јеленца, уредника „Učiteljskog Tovariša“.

Иза градоначеоника, који је добродошлицом поздравио госте и честитао славље, говорили су поздравне говоре:

Подпредседник главног одбора учитељског удружења из Србије, г. Д. Соколовић, а после њега изасланици: Хрватског, Чешког и Моравског учитељства.

Свечана седница ова, завршена је расправом Богдана Скале учитеља из Прага: „Учитељска грађанска слобода и слобода његовог уверења“.

После седнице, одржан је банкет.

Словенско учитељство, ујединило се иницијативом „збора учитељског друштва за Крањску“ приликом одржане му скупштине, 24. септ. 1872. г. у Љубљани. Тада је тај збор, претворен у „Словенско учитељско друштво са седиштем у Љубљани“.

Прво учитељско друштво, основано је у Корушкој 1866. год. са 14 чланова. За овим, основаше се друштва у Дравберци, Циљу и још неким крајевима, а 1869. год. основа се и збор учит. друштва за Крањску у Љубљани.

Сва та друштва, радила су оделито једна од других, те без потребна контакта и заједнице — како је по несрећи код нас још и данас — не моглоше показати Бог зна колико стварнога успеха. То увидеше сви, а нарочито збор крањских учитеља, те положише први темељ оснивања толико потребне заједнице свих учитеља југо-словенских.

Све до 1887. и 1888. год. није зграда савеза учитељства тамошњег била као што ваља учвршћена, зато је Антоније Брезовник, председник целског учитељског друштва изнео предлог, да се југо-словенско учитељство реорганизује по примеру савеза немачких и хрватских учитеља. Он износи и идеје, око којих би се имао кретати рад удружења. Те идеје су ове:

1. заштита и одбрана сталешких интереса;
2. установа друштва за помоћ словен. учитеља;
3. подизање словенског учитељског дома;
4. издавање педагошких књига и организовање књижница за словеначку омладину са установом једног јавног заједничког гласила за пропагирање школских и сталешких интереса.

Седиште савеза је у Љубљани. Чланом савеза, може бити свако словенско учитељско удружење са сличним задатком главног савеза.

Савез је последњи пут год. 1909. модифицирао своја правила.

Из праксе.

ШКОЛСКИ ИЗЛЕТИ.

Пише ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ.

Да је учитељу у раду одређен извесан *циљ* а за постигнуће истог да има одрешене руке; да није везан за одређену наставну основу — он би се много слободније кретао, постигао би више успеха него што га постижава по одређеној „маршрути“ данашње застареле и несавремене школе „учења.“ У том случају би учитељ сам себи бирао средства за постизавање одређеног циља: метод, градиво, па чак и време. Не би био стално везан за одређене часове у поквареном и загушивом школском ваздуху, него између осталог могао да се што више креће по слободи са својим ученицима, да ју заједно са децом употреби у своју и њихову корист. Проучавао би свестрану и божаствену природу, што би постигао помоћу *школских излета*.

Има две врсте школских излета: *поучних* и *забавних*.

Поучни излети стоје у служби извесне наставне сврхе: очигледне наставе за проучавање земљописне, природописне и историјске науке, којом приликом ученици прикупљају своју науку искуством а при том уче, те прикупљено градиво могу да и употребе, прошире и удубе се у њега. Забавни излети нису одређени строго за рад, него више за забаву, разоноду и здравље и од васпитно-здравственог су значаја.

Песталоци вели да је „очигледност апсолутна основа сваког сазнања,“ што за поучне излете значи, да су они неоспорна потреба за школски рад. Човек се образује тиме, што асимилује све оно, што је видео, расматрао, и што је у њему пробудило интересовање. Дакле очигледност мора бити и за дечје образовање основа. Стога школски поучни излети треба да заузимају једно од првих места. Шта имамо пре свега да посматрамо при нашим поучним излетима? Нашу околину и богату грађу у њој: њене производе, земљописни јој положај, корисне биљке, животиње, гојење стоке, усева, биља и т. д.

То значи, да би пре свега имали да упознамо наше ученике са околином места где станују, да упознају путеве, земље и ливаде, реке, планине, долине и изворе, чиме би до-

били основне појмове из земљописа. Одма у вези са тим може се обрађивати и природопис (концентрација): ту су лепе ливаде, њиве, виноградни воће, цвеће и дрвеће, разне птице и остале животиње, које нам дају велику и богату грађу, да деца што боље упознају природу, њене дивоте и корист њену по човечанство.

Разуме се, да при данашњем систему, учитељ не може употребити много времена на ове излете, али после тежег школског рада, при лепом и згодном времену — свагда је по који излет на свом месту. Од учитеља се не може тражити да он те излете врши у ваншколско време, јер је доста оптерећен школским радом — него их има баш за време школских часова приређивати, — пошто значај школских излета одговара циљу школског рада, те такве излете не може учитељу нико замерити. Само се по себи разуме, да би те излете учитељ имао да приређује систематски, да напред зна, где ће шта радити, па и сам да је добро спреман за исте. Мора се строго пазити на ред и дисциплину а учитељ треба да је свестан своје одговорности за сваки случај, па да је на све обазрив и пажљив.

Овакови излети би заменили систематску наставу, која се код напреднијих народа врши, а који се код нас, услед познатих несређених просветних прилика, односно неприлика никако не може завести, јер ни ова редозна, одавна постојећа и потпуно застарела у многим ни приближно нема на расположењу оно, што изискује модерна и напредна школа. Стога би школски излети само допуњавали једну потребу и празнину у нашем школском животу. Та и онако је жалосно и никако не одговара дечијој природи, што деца сатима седе затворена у поквареном школском ваздуху и тиме су одстрањена од природе, извора њихова живота, а наша је дужност, да том недостатку бар у неколико задоста учинимо.

По овоме би учитељ, — који хоће да приређује поучне и забавне излете — имао да зготови план својих излета, да сам себе спреми за њих а код деце изведе основу и предспрему, да о свему, о чему ће се радити имају основне појмове.

Л у с т а к.

Ц Р Т И Ц Е

из учитељског појачког живота.

Лањске године изнеше се у овоме листу неколико цртица из живота учитељског с обзиром на одношај према цркви и свештенству. Да би се једном тај одношај средио, како то учитељство тражи, неће бити на одмет, ако се такве цртице буду и даље износиле преко овог учитељског органа као неуморног борца наших сталешких интереса.

Два закључка.

Звонар моли, да му се на звонари начини собица и да се у истој постави пећ, да зими тамо не зебе.

Закључено је: Одобрава се.

Учитељи моле, да се за сваком певницом, преко зиме постави по једна петролеумска пећ, што би било и у интересу деце, која на јектенија одговарају.

Закључено је: Одбија се.

*

Ово је факат. Како да разуме човек ово? Наш народ повео се за фалангом учитељских непријатеља и у сваком учитељском покрету назире обарање карактера наше цркве и православања а не нарушава се тај карактер, када учитељ зими од зиме скакуће с ноге на ногу, док остала црквена публика ужива рајску топлоту: попа с црквењаком поред ватре у олтару, а звонар поред топле пећи горе на звонари, дочим остали благочестиви ту благодат уживају у топломе кревету.

Када се учитељу допуст даје?

У једно исто време поднесу учитељ и црквењак молбе за допуст, обојица ради болести.

Црквењаку се подељује допуст с тиме, да му општина плаћа заменика до оздрављења, а учитељу опет с тиме, да се о своме трошку има побринути за појца.

*

Учитељ, у случају своје болести, мора да плаћа заменика за појање, а за појање посебно није ни наплаћен. То је то боже природна дужност, а у закону има и да је дужан за враме болести плаћати заменика. Дакле

решење исправно донешено. Како би се могло друкчије и решити? Шта би онда власт? Позвала би на одговорност сироте одборнике, јер би учинили нешто против закона. Да грдне проније! Можда је тај закон донешен са „вишега гледишта“ да се учитељ ваља да не понижава. Српски народни учитељу, теши се тиме!

Да је учитељ протествовао можда би добио још овакав одговор:

— Будите онда црквењак а не учитељ!

Учитељ и грађанин у цркви.

Служила се литургија. Један бољи грађанин заузео је место у певници, те заподене разговор с учитељем о стварима из црквеног живота. Учитељ је био у положају, да му само одговара. Наједанпут долази црквењак из олтара пред учитеља с поруком:

— Казали су господин, да се не разговарате!

Ову поруку, ако је неко заслужио, заслужио је онај грађанин; али како би се госп. попа могао замерити једном грађанину? Међутим учитељ мора све да поднесе, чак и црквењак да га по налогу госп. попе опомиње.

По изласку из цркве извињава се господин попа учитељу:

— Мајка ћерку кара, снахи преговара:

Грађанину би се замерио а учитељ је дужан, да и недужан пред народом у цркви буде изобличен.

Учитељев поглед одговорно му је:

— Како смо ниско пали! Фарисејства и лицемерства пуна си цркви Христова!

*

„Ашче настојатељ произволит“.

Растегнут је појам ових речи и „настојатељи“ их тумаче, како хоће и како им се где свиди, и баш с тога и због њих долази учитељство у положај крајње субординације. Изгледа да се ушле у праксу у цркви само зато, да учитељство мампрегирају.

Учитељ треба да је само учитељ. То захтева интерес па и ауторитет школе.

* * *

Наш народ није загрејан за разрешење учитељства од појачких дужности и сматра то од учитељства као неродољубиви акт, па

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

с тога наше народне странке нервозно узимају то питање у претресање.

Јерархија је исто тако противна том ослобођењу. А зашто? То се даде без коментара разумети.

Један моменат баш из данашњих прилика ваља нам само истаћи.

Учитељи у краљевини Србији нису појци, па им се не може због тога приписати неродољубље, јер што је Србија у последња своја два рата показала тако сјајан успех, без сумње, да је то велика заслуга и самога учитељства. Назирати дакле у разрешењу учитељства од појачке дужности, један нелојалан акт, кроз је неоправдано и неумесна је бојазан, да би тиме Српству што нашкодило.

Разрешењем учитељства од певнице нашло би свештенство у учитељству верног савезника на пољу народних послова, на којем су се често до сада баш због певнице разилазили. Тај заједнички рад створиће много више добра и користи народу српском, него ако се буде терало до крајности у непопуштању оправданих учитељских тежња с обзиром на одношај учитељства према цркви и свештенству.

Ј-едан у-читељ.

Преглед књига и листова.

Archiv für die gesammte Psychologie. Herausgegeben von Dr. E. Meumann und Dr. W. Wirth.

Приказује Др. Паја Р. Радосављевић — Њујорк.

Heft 3—4.

E. Lucka: Das Problem einer Charakterologie. Проблем карактерологије не сме се састојати у ситним резултатима једног правца духовног мерења. Он се мора бавити духом као функцијоналном (динамичком) целином; карактер је „диспозиција индивидуалне психичке организације да прими импресије света око себе и да реагира на њих у једном одређеном начину“; и наука о карактеру с тога заузима средње место између психологије и филозофије ваљаности. Њезина је метода — „die Methode des seelischen Verständnisses“: и ако та метода има дефекте, који зависе од специјалног дара и не могу постићи тачност, она има ту корист, што је адекватна материјалу и сврхама карактерологије. Ако смо ради да саставимо програм науке, то у првом реду

морамо имати хоризонталну поделу људских карактера као наивне и рефлексивне или „посредне“; у другом морамо имати вертикалну скалу, која се диже од „човека момента“, чисто репродуктивни типус, па до продуктивног, стваралачког, оригиналног типуса — скала чији су екстремни рецептивност или учење, и спонтаност или „Erleben“. Персоналност је управо „Kraft des Erlebnisses“, моћ формисања неформних и трансформно формисаног искуства: с тога је то ужи смисао него ли карактер, јер се то јавља као манифестација „charakterologische Grundfunktion“. Свесни садржаји, који се продукују са „Erlebniskraft“ тројаке су врсте: стваралачки (оснивачи религија), конкретни (уметници) и теоретички (филозофи).

J. A. Gheorgov: Ein Beitrag zur grammatischen Entwicklung der Kindersprache. Ово је рекорд линовинистичког развитка (бугарски) двају синова Др. Георгева, професора у Софији. Рад је и засебно публикован у поменутој Мојмановој збирци.

C. Ernst: Hielt Descartes die Tiere für bewusstlos? Декарт беше сигуран, да егзистенција животињског духа не може доказати, но, он је веровао, да се неегзистенција такође не може доказати. Мерећи могућности он ипак није скривао своју рођену конвнкцију да су животиње без духа.

W. Wundt: Kritische Nachlese zur Ausfragemethode. Ово је Вунтов одговор на Др. Билерови рефлексиие. После овога долази:

T. Flournoy, P. Ladame, E. Claparède: VI-me Congrès internat de Psychologie. (Gèneve, 1907.); *F. M. Urban:* Die Psychologie in Amerika, II. — Psychologische Methoden. Свеска се завршује приказом књига (најважније: *A. Kowalewski* *G. Störing's Ethische Grundfragen*) и рефератима.

Band XII., Heft 1—3.

K. Bühler: Tatsachen und Probleme zu einer Psychologie der Denkvorgänge. II. Über Gedankenzusammenhänge. Ово је рад из психолошког института у вирцбуршком универзитету. У сваком току мисли, осим мисли самих, ми искусујемо „zwischen gedankliches Wissen“. То знање може бити двојако. Оно се може састојати из свесних односа напрема проблему, напрема претходним проблемима, напрема другој мисли серије, напрема мисли изван серије, напрема критичким меродавним ме-

рама и т. д.: у свим тим случајевима односи што се преписују мисли нису ту као садржај, већ као „*Erlebnis*“ (доживљај), и с тога се могу назвати функционалним интерелацијама (*Zwischenerlebnisbeziehungen*). Или знање се може састојати у свесним односима између садржаја мисли: то су логички односи, и могу се означити као објективне интерелације (*Zwischengegenstandsbeziehungen*). Свесни граматички односи изгледају да имају средње место. Специјални тип објективне интерелације налази се у апрехензији мишљења (схваћања реченица). — III. — *Über Gedankenerinnerungen*. Ово је опет штудија о реколекцији мисли, или о утецају, ког прошло мишљење има на садање.

(Наставиће се.)

„Школски Гласник“, примно је у току времена, од 14. до овог броја, ове стручне листове.

„Учиџел“, педагошко књижевни лист, орган учитељског удружења у краљевини Србији. Свеска за ектобар.

Лист наше прекосавске браће, излази већ XXXII. годину. Уредник му је Ђорђе С. Којић, а у послу му помаже нарочити редакциони одбор.

У овој свесци, има у преводу чланак из опће педагогике: „*наслеђе душевних подобности*“. Чланак је писао немачки научењак др. В. Петерс на основу података из народних школа Баварске, Пруске и Аустрије. Подаци су ти: сведочење, почев од ученика, па све до њихових дедова и баба. Прикупљени подаци, побрани су од 1000 ученика и њихових старијих. На основу тих података, јасно је доказао и Петерс, после почетника у тим радовима, Енглези: Ф. Галтн, Карл Плузон, Шустер и Ељдerton; француски психолог Рибо и два холандска научењака: Хејманс и Вирсма, — да деца наслеђују од родитеља не само телесне, него и психичке особине. Није дакле чудо, што се школа двоструком муком бори да савлада свој рад код деце неизображених старијих.

„*Писма новом учиџелу*“, од W. Pätzold-а директора школа у Дрезди. (Превод) Писма су обухватила ова питања: Ступање, Тешкоће учитељског рада. Припрема за предавања. Припремљен и неприпремљен учитељ. Средства. Самокритика. Подела наставних градива према годишњим временима. Везивање

вршеног градива с новим. Понављање. Сврхе, наставе у народној школи.

„*Предавање историје по народним песмама*“. Овај чланак, написао је брат Драгољуб Бранковић доказујући разлозима, да је тако учење историје народа, потпуно бескорисно и штетно.

„*Упознавање слова „Л“*“, према буквару М. Јовића. Ово је предавање извађено из упуства његова.

Ово кратко предавање по нашем мишљењу, није узело у обзир све данашње модерне и за добре осведочене олакшице и принципе.

Из психологије, има чланак: „*осећање као психичка појава*“, од Бл. П. М. Радојевића.

„*Школа и школовање*“ у новоослобођеним крајевима“, пише брат Мих. М. Станојевић.

„*Српство и Словенство*“, износи просветне прилике српске и словенске.

Руски лист: „*Школа и Жизнь*“ послао нам је своје издање у засебној брошури: „*Еволуција и васпитање детиње природе*.“ Књига је превод с енглеског, а написао је: *Стивенли Долл*.

„*Учителски Товариш*“, glasilo austrijskog jugoslovenskog učiteljstva. Љубљана. Руски месечник: „*Народно образование*“, издање синодалног училишног савета. Петроград.

„*Vestnik*“, лист моравског учитељства. — Брин.

„*Учиџелске славо*“, орган галичких и буковинских учитеља румунских. — Лавов.

„*Съзнание*“, орган бугарских учитеља. — Софија.

„*Komensky*“, часопис, браће Чеха. Излази у Забрежу.

„*Школа и Жизнь*“, лист браће Руса под именом: „*опће педагошке новине*“.

„*Učitel'ské noviny*“, орган браће Чеха у Прагу.

„*Glas nauczycielstwa ludowego*“ орган польских учитеља у Крахову.

„*Pedagogické Rozhledy*“, месечник браће Чеха у Прагу.

„*Српски пчелар*“, орган пчелар. задруге под уредништвом проф. Ј. Живановића.

Напомена! Због малог простора листа, писмо могли из свију ових листова што-шта прибележити, али за то многе и многе онде изнешене напредне ствари, нећемо предати

забраву и оставити их незапажене. Радовали би се пак, када би се од браће и сестара нашао ко, да се за неке од ових новина и повремене часописе заинтересује, те по нешто у целости у „Школском Гласнику“ пресадити. Стојимо на услузи.

Белешке.

Деоничари нове емисије учит. Д. Д. „Натошевић“ позивају се да уплате за остале рате за своје деонице, пошто је рок уплати већ истекао.

„Учитељ“ београдски о пок. *Ђуки Михајловићу* пише ово:

„† **Ђорђе Михајловић.** Српско народно учитељство из Митрополије Карловачке изгубило је 10. (23.) августа о. г. после кратког и тешког боловања свога првенца, свога вођу, за којим је последњих 5—6 година јатомице летело у слободније, топлије поље свога сталешког и школског рада. Својим слободоумним и мушким држањем на пољу сталешког и просветног рада, својим стручним разлозима у писму, својим спремним и убедљивим говорима привукао је пажњу целе народне интелигенције, а нарочито је повео за собом српско народно учитељство, које га је у сталешкој борби пратило. И народно представништво у епархији и народно-црквеном сабору позвало га је у Епархијски Школски Одбор и у Народну-Црквену Школски Савет, да својим стручним знањем помогне, да се школа и њен просветни рад упуте своје правом задатку. И он је помагао драговољно и с великим пожртвовањем све док нису лане 1912. г. владиним пером збрисане наше народно-црквене автономне установе.

Да је велика већина српског народног учитељства одобравала његов рад опазило се на поверењу, којему је поклањало бирајући га за председника у средским учитељским зборовима, бирајући га за заступника свога у епархијским скупштинама, за управног члана свога конвикта у Новом Саду, а лане за председника свога новчаног деоничарског друштва „Натошевић“. Представништво књиге српске, наша „Матица Српска“ изабрала га је за члана Књижевног Одељења, а ово опет у Књижевни Одбор, што је опет знак, да се и

његов књижевни рад не само на педагошкој струци, него и на другим пољима народне просвете ценно и уважавао.

Његов педагошки рад огледа се поглавито на многим чланцима „Школског Одјека“, у којем је сарађивао у друштву са још 3—4 учитеља новосадска; а најбоље се огледа његов чисти правац на том пољу у „Школском Гласнику“, који је од 1906. г. па до смрти своје сам издавао и своје мишљење о школи, учитељству и васколиком просветном раду утискивао у чланцима и белешкама тога листа.

Поред педагогије и методике бавио се и баштованством, те је неко време издавао и лист „Баштован“, а написао је из те струке и једну књигу за народ, коју је издала и наградила „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића.

Покојни Ђорђе Михајловић родио се у Новом Саду 1865. године, ту је изучио основну школу и нижу гимназију, а затим српску учитељску школу у Сомбору. Учитељевао је две године у Баји, за тим десетак година у Бегечу (селу бачком на Дунаву), онда у Вел. Кикинди две године и последњих 14 година у своје родном месту Новом Саду, где се и оженио учитељицом Катицом Сремчевићевом, те у тихом и мирном домаћем и срећном породичном кругу отпочео живљи рад на своје стручном образовању и после кратког времена толико успео, да је извојевао угледно место међу првацима учитељским.

Свакако је покојни Ђорђе Михајловић ређа појава народне интелигенције и зато му је и укуп био велачанствен и достојан једног одличног школског и просветног радника; јер га је одликовао својом посетом и сам епископ бачки, Њег. Високопреосвештенство г. Митрофан Шевић, испратила га је до вечне куће велика маса народа свију сталеза, а опростили се с њиме у топлим беседама: др. Т. Остојић, секретар „Матике Српске“; Љубомир Лотић, епарх. школски референт; Гавра Грбић, учитељ; Ђорђе Гајин, учитељ и потпредседник деоничарског друштва „Натошевић“ и професор Ј. Живојновић, председник певачког друштва „Невена“, коме је покојник био неко време председник.

Све те прилике говоре, да се покојни Ђорђе Михајловић достојно одужио својим радом и животом своје милом народу и да је све нас задужио признањем, те му и ми

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

из слободне Србије довикујемо: Слава и вечан ти помен, драги наш друже Ђоко!“

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у октобру о. г.: од гђе Марије Пејковића, учитељице у Сентомашу 12 К чланарине. — Од г. Саве Пејковића, умир. учитеља у Панчеву 4 К прилога за успомену на свога преминулог друга Илију Живановића. — Од Српског учитељског збора у Вел. Бечкереку 10 К прилога уместо венца на одар пок. Ђоки Михајловићу, учитељу новосадском.

Хрватска учитељска штедионица у прошлој години имала је акционих улога 68.611 кр. и 51 пот., есконт мјеница 209.626 кр., зајмови на плате 356.949 кр. и 61 пот., улози на штедњу 401.117 кр. и 7 пот. Актива износила је 578.412 кр. и 45 пот. а пасива 563.320 кр. и 38 пот. Према томе, чист добитак износи 15.092 кр. и 7 од чега је 8000 кр. остављено за резервне фондове.

Хрватска учит. припомоћна и посмртна за друга имала је прошле године 563 члана. Исплатила је 3550 кр. посмртнине. Подела је 2159 кр. и 30 пот. помоћи. Управља двема помоћним закладама од 65.132 кр. и 26 пот. Дакле, добивен је вишак 7824 кр. и 47 пот. за приштедну главницу која износи 40.154 кр. и 5 пот.

Хрватски учитељски дом. Хрв. учит. за друга подиже у Црквеници, на Приморју, свој учитељски дом за опорављање учитеља, и биће скоро готов. Судећи по нацртима ово ће бити дика и понос хрватском учитељству, које ће у њему наћи доброг окрепљења, а по најјевтинијој цени, што је била одавнашња жеља свега хрв. учитељства. У овом дому биће уређене 32 собе.

Ко да набавља учила и школске потребе? Неки окружни школски савети у Штајерској, поводом тога што неки школски одбори нису хтели исплатити рачуне за учила и друге школске потребе, које су учит. зборови набавили, издали су наредбу, да је за набавку учила и школских потреба компетентан једино учитељски збор или од њега овлаштени шк. управитељ, који има за то потребно педагошко образовање, које се не може очекивати од школског одбора. При крају године имају управитељи поднети одбору рачун о употреби своте која је предвиђена прорачуном. Та је одлука била тамо јако потребна, јер су позвани чинили разне злоупотребе, а не мање би така

наредба и код нас требала, јер и овде се често трпа сваки у свашта.

Књижевне вести.

Изашла је из штампе нова књига „Етински разговори“ за ученике и ученице средњих и стручних школа и осталу омладину, од Фридриха В-Феретера, доцента философије у Цириху. Превео на српски и штампао у свом издању Свет. С. Поповић, учитељ у Београду.

Књига је у 8° на 68 страна. Цена је 0.50 дин. Добија се код преводница са 20% у књигама.

Дела Ј. А. Коменскога. „Савез учитељских друштава у Моравској“ почео је издавати скупљена дела својега великога земљака, која ће бити зналачки редигована, са оригиналима упоређена, сликама снабдевена. Главни редактор овога издања је Ј. Квачала професора универзитета, доктор философије.

Годишње ће излазити по две велике свеске, тако да за 15 година буде издато све што је Ј. А. Коменски писао и што се о њему зна. До сада је изишло пет свезака. Свака свеска стаје 8—10 круна.

Сем ових свезака скупљених дела Коменскога, Савез учитељских друштава у Моравској издаје, под редакцијом професора Ј. Квачале и научни зборник: „О животу и раду Коменскога“. До сада су изашле три свеске, од којих свака стаје по 1 круну.

Скрећемо пажњу свега српског учитељства и народне интелигенције на издање дела Коменских.

Дела се наручују код администрације скупљених дела Коменскога у Злину у Моравској, или преко „Савеза учит. друштава у Моравској“ (Ústředni Spolek Jednot učitel'ských na Morově, — Brno). За учитељска друштва и њихове чланове даје се знатан попуст.

II. И с к а з

о скупљеним прилозима у корист оснивања фонда † Ђ. МИХАЈЛОВИЋА.

24. окт. (6. нов.) о. г. приликом одржане седнице управног одбора срп. учит. конвикта, приложише чланови:

1. Душан Поповић из Руме 10 К
2. Ђорђе Прерадовић из Лаћарка 2 „
3. Јово Драговић из Каменице 2 „
4. Никола Јовановић из Инђије 2 „
5. Стеван Радић из Ирига 2 „
6. Глиша Војновић из Земуна 2 „
7. Аркадије Варађанин из Новог Сада 2 „
8. Александар М. Коњевић из Брестовца 2 „
9. Мита Ђорђевић из Новог Сада 2 „
10. Ђока Милић из Новог Сада 2 „
11. Милан Ђуричић из Новог Сада 2 „
12. Катица Михајловић из Сенте 20 „

Свега 50 К

Са пређашњим прилогом 93 К

Свега 143 К

Одликван
златном медаљом
за ревност
од Његова
Величанства
НИКОЛЕ I.
Краља и Госпо-
дара Црне Горе.

Одликван
златном медаљом
за ревност
од Његова
Величанства
НИКОЛЕ I.
Краља и Госпо-
дара Црне Горе.

Препоручује: најновије издање српских историјских и из балканског рата слика и карата (Ansichtskarten). — Даље препоручује: све потребне црквене утвари и свете свечарске иконе. Израђује и позлађује иконостасе, молује иконе за иконостасе. — Трговци и препродавци добивају већи од највећег попушта. Илустровани ценовник на захтевање шаље бадава. Прва српска творница искључиво свих српских православних црквених утвари, друштвених застава и барјака и т. д. и т. д.

ПРЕПОРУЧУЈЕ КАЛЕНДАРЕ ЗА 1914.

СВЕТИ САВА

Српски народни велики илустровани календар са 75 одабраних слика

и **„ГРАНИЧАР“**

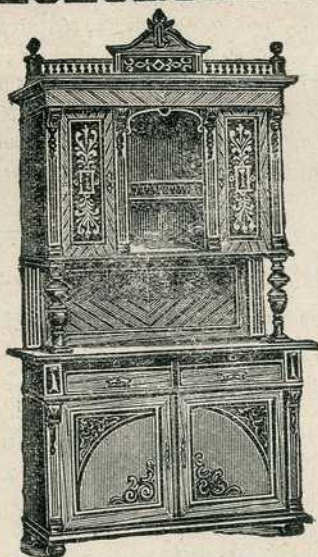
мањи илустровани календар са 20 одабраних слика.

Цена 1 ком. 1 круна.

Цена 1 ком. 50 потура.

2— Поручбине и новац шаљу се на адресу: **ЛУКА К. АЛЕКСИЈЕВИЋ**, Novi Sad — Ujvidék — Hungaria.

„ШКОЛСКИ ГЛАСНИК“ броширан за 1909., 1910. и 1911.
може се добити по **К 4**—

Сшобаришише намешштаја

Менрат Л. и Син.

НОВИ САД, ул. Кошут Лајоша 46—48.

У новосаграђеној модерној згради
има највећи избор сваковрсног

НАМЕШТАЈА.

Стално има изложбу потпуно намештених соба.

Опрема за удаваче у свима ценама.

Основано 1843. г.

Телефон бр. 87.

Велики избор тепиха, завеса и застирача и свих ствари за намештај.

13—20

„Школски Гласник“ излази у Новом Саду 15. и 30. дана сваког месеца осим јула и августа. Стаје на четврт године
целогодишња. Огласи се рачунају по 6, 5 и 4 К од четвртине стране, и то ако је оглас изишао у листу
и 6 и више пута. Рукописи и претплата шаљу се на адресу: **Лука К. Алексијевић**, Ново Сад, Гласник,
Нови Сад (Ujvidék, Hongrie). Рукописи се не враћају.

Издаје и уређује: Катица удова Ђоке Михајловића.

УЧИТЕЉСКА КЊИЖАРА НАТОШЕВИЋ

даје 20% рабата на школске књиге које је издала Српска Манастирска Штампарија, а на државна издања 6%.

ОСНОВАНО 1838.

35 ОДЛИКОВАЊА

ПЕЛИКАН-БОЈЕ
ГИНТЕР ВАГНЕРОВЕ
УМЕТНИЧКЕ и КЕМИЈСКЕ
АКВАРЕЛ БОЈЕ,

Hannover und Wien X/1.

по опени првих стручњака недостижне су у погледу чистоте, јакости и употребе при мешању.

ГИНТЕР ВАГНЕРОВИ
ТЕЧНИ ТУШЕВИ

припознати су као најбољи производ и стекли су светски глас.

ГИНТЕР ВАГНЕР,
(GÜNTHER WAGNER)

Поштованом
учитељству
нарочите
олакшице

Ц. и кр. прив. творница
америчких котагових

Хармониума

РУД. ЦАЈКР И ДР.

У Краљевом Граду (Königgrätz) Чешка.

Хармониума с педалом оба система у свакој величини за школу и за учење. — Цена од 130 К на више. — Петогодишња јамчевина. На отплату од 8 К. — Шиље се франко на последњу станицу. — Ценовници са сликама бадава и франко.

14—20

СТОВАРИШТЕ

Фабрика намештаја Николе Дусинга

Ханска улица бр. 1. У НОВОМ САДУ, Телефон бр. 184.

до Сиротишта Марије Трандафил.

Препоручује своје велико богато и снабдевено стовариште намештаја, у разним израдама и јефтиним ценама.

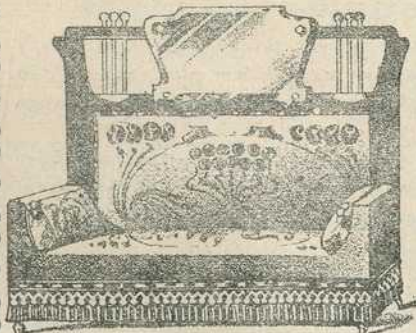
Велики избор простирача, завеса и ћебета.

Препоручујемо нашу новосуређену

РАДИОНИЦУ С МАШИЈАМА

Солидна послуга!

Јефтине цене!

НАЈВЕЋИ ИЗБОР КАЛЕНДАРА

има у књижари учитељског д. д.

„НАТОШЕВИЋ“ У НОВОМ САДУ.

За год. 1914. изашли су и разашлију се:

ВЕЛИКИ ОРАО са 70 врло лепих слика.

Цена К 1.—

ГОДИШЊАК најстарији велики српски календар са многим сликама.

Цена 70 фил.

Велики Србобран,

Херцег-Босански.

Цена 60 фил.

Мањи календари:
ПЛАНЕТАР * РУЖИЦА

Цена 40 фил.

Мали календари:

СРБИН, ОРЛИЋ, ЦРНОГОРАЦ, ХЕРЦЕГОВАЦ,
БОСАНАЦ, ДАЛМАТИНАЦ, СРЕМАЦ, ЛАСТА,
НОВОСАЂАНИН, БАЧВАНИН а 30 фил.

НАТОШЕВИЋ календар за цел а 20 фил.

Календар на зид, са ликом НАТОШЕВИЋА. Цена 40 фил.

Траже се поверљиви комисионари.
Препродавцима највећи радат.

4—

Купујте српске школске жигице.

„НАТОШЕВИЋ“ УЧИТЕЉСКО ДЕОНИЧАРСКО ДРУШТВО

у Новом Саду

са основном главницом од 100.000 Круна,

препоручује браћи учитељима свој новчани завод, који прима улоге на штедњу са 4% и 5½%, издаје зајмове под повољним условима, тачно и савесно обавља сваки новчани посао, ради сваки дан, осим недеље, од 5 сати после подне, а четвртком ради од 2 сата после подне.

Препоручује своје **велико стовариште књига** забавних, поучних, педагошких, за народ, деџих, икона, школских уџбеника, учила, разног врло доброг писаћег прибора, ванредно доброг мастила, црног и у равним бојама, оловака, гуме, јевтених а добрих задаћница, пртаће артије, цртанака, креде, тушева, упијача подметача, врло финог сајднпапира у много разних боја, карата посетица, заручних, венчаних и посмртница, куверата ванредно добрих и јевтених. Концепт-папира јевтинијег него игде.

Ова учитељска радња је **веома велика, већа него икоја друга. Набавља робу из првих и најбољих извора.**

Учитељска штампарија „Натошевић“ већа је од свију других штампарија. Има велику количину разних слова, украса и шара, тако да је у стању обавити сваки посао од најмањег до највећег **врло укусно** јер има велики избор материјала, **брзо и тачно**, јер има врло добре раденике, **јефтино** јер потребан материјал повлачи из творница под повољним условима.

Новоотворена модерна књиговезница снабдевена са разним машинеријама најновијег система прима на просто и дивот повезивање све што у ову струку спада. Молимо г. г. колеге, библиотекаре нар. библиотека да се обраћају на нашу књиговезницу ради повезивања књига, а ми ћемо им осим умерене цене рачунати у име рабата и готов новац за труд.

Учитељи свију напредних народа имају оваке установе и настоје где год им се укаже прилика, да помогну ове своје установе. Тако треба и наше учитељство да ради и подиже и снажи своје установе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА